

Тетяна Цимбал

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії і соціальних наук,
Криворізький національний університет

ORCID: 0000-0001-8077-3238

E-mail: ttsymbal07@gmail.com

УКРАЇНСЬКИЙ ПЕТЕРБУРГ У НАУКОВІЙ ТА ПОДВИЖНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕТЯНИ ЛЕБЕДИНСЬКОЇ

Анотація. У статті представлено результати дослідження наукової, просвітницької та подвижницької діяльності однієї з найяскравіших представниць сучасної української діаспори в Росії – Тетяни Миколаївни Лебединської, доньки українського письменника Миколи Шпака. Т.М. Лебединська – кандидат філософських наук, перекладачка, письменниця, член Спілки письменників України, авторка виставок, присвячених Українському Петербургу, кавалер ордена княгині Ольги III ступеня.

Розглядається багатогранна наукова та просвітницька діяльність Тетяни Миколаївни. Підкреслюється, що саме вона ініціювала та організувала проведення Міжнародного наукового семінару «Санкт-Петербург – Україна», за результатами якого з 2000 до 2020 р. вийшло друком двадцять збірок статей. Т.М. Лебединська – авторка унікальних видань: «Шевченківські місця Санкт-Петербурга», «Санкт-Петербург і Україна», «М.П. Гребінка – градобудівничий Санкт-Петербурга», «Український некрополь Санкт-Петербурга», «І. Мазепа – кавалер ордена Андрія Первозванного», історико-біографічного словника «Санкт-Петербург і Україна. XVIII-XX ст.» та ін. Т.М. Лебединська друкувалась у виданнях Західної Європи, США, арабських країн.

Наголошується, що пріоритетним напрямком досліджень героїні нашої розвідки є життя і діяльність Великого Кобзаря, якого з Петербургом пов'язує багато життєвих подій: тут він навчався і працював, отримав свободу і спілкувався з багатьма видатними діячами культури, писав вірші та картини і став академіком Академії мистецтв. Саме Тетяна Миколаївна була однією з ініціаторок встановлення у Петербурзі пам'ятника Т. Шевченка канадського скульптора Лео Мола (Леоніда Молодожаніна), збирала підписи проти перенесення місця встановлення з центру міста біля університету на околиці, ініціювала і брала участь у встановленні пам'ятного знака Кобзареві на Смоленському кладовищі. Подвижницька діяльність Тетяни Лебединської представлена, у тому числі, дослідженням Українського некрополя Санкт-Петербурга, адже більшість могил та надгробних пам'ятників знаходиться у стані руйнування і без реставраційних робіт може зникнути для майбутнього. А разом з ними буде знищено пам'ять про наших співвітчизників, які знайшли вічний спокій у землі Північної Пальміри.

У статті стверджується, що сьогодні, коли анексовано Крим і триває російська окупація Донбасу, надто важливо вивчати досвід наших сучасників – українців у Росії, які в умовах потужного інформаційного, ідеологічного та мовного тиску щодо українства, не втрачають самобутність, залишаються активними учасниками культурного процесу.

Ключові слова: Тетяна Лебединська, подвижництво, українська діаспора, Український Петербург.

Tetiana Tsymbal

PhD hab. (Philosophy), Professor
Professor of Department of Philosophy and Social Sciences
Kryvyi Rih National University

UKRAINIANS IN St. PETERSBURG IN SCIENTIFIC AND PUBLIC ACTIVITY OF TETIANA LEBEDYNSKA

Abstract. The article presents the results of a study of scientific, educational and ascetic activities of one of the brightest representatives of the modern Ukrainian diaspora in Russia - Tetiana Lebedynska, a daughter of Ukrainian writer Mykola Shpak. T.M. Lebedynska is PhD in Philosophy, translator, writer, member of the Ukrainian Union of Writers, author of exhibitions dedicated to Ukrainian St. Petersburg, holder of the Order of Princess Olga III degree.

The multifaceted scientific and educational activity of Tetiana Mykolajivna is considered. It is emphasized that she initiated and organized the International Scientific Seminar «St. Petersburg – Ukraine», which resulted in the publication of twenty collections of articles from 2000 to 2020. T.M. Lebedynska is the author of more than 200 scientific works, including unique publications: «Shevchenko's places of St. Petersburg», «St. Petersburg and Ukraine», «M.P. Hrebinka - town-planning of St. Petersburg», «Ukrainian necropolis of St. Petersburg», «I. Mazepa - Commander of the Order of St. Andrew the First-Called», dictionary «Outstanding figures of science and culture of Russia who came from Ukraine», etc.. T.M. Lebedynska was published in Western Europe, the United States, and Arab countries.

It is noted that the heroine of our intelligence pays most attention to the study of the life and work of the Great Kobzar, who had many life events in St. Petersburg: here he studied and worked, gained freedom and communicated with many prominent cultural figures, wrote poems and paintings and became an academician of arts. It was Tetiana Mykolajivna who was one of the initiators of the installation in St. Petersburg of the monument to Taras Shevchenko by Canadian sculptor Leo Mol (Leonid Molodozhanin), she collected signatures against the relocation of the site from the city center near the university to the outskirts, also she initiated and participated in the installation of a memorial to Kobzar at the Smolensk cemetery. Among other things Tetiana Lebedynska's ascetic activity is represented, by a study of the Ukrainian necropolis of St. Petersburg, as most graves and tombstones are in a state of destruction and may disappear for the future without restoration. And with them the memory of our compatriots who found eternal peace in the land of North Palmira will be destroyed.

The article states that today, when Crimea is annexed and the Russian occupation of Donbass continues, it is very important to study the experience of our contemporaries - Ukrainians in Russia, who do not lose their identity in conditions of strong informational, ideological and linguistic pressure.

Keywords: Tetiana Lebedynska, asceticism, Ukrainian diaspora, Ukrainian Petersburg.

Постановка проблеми. Українська діаспора, як у минулих століттях, так і сьогодні, не дивлячись на зміну векторів еміграції та якісного складу мігрантів, багата на представників наукової, культурної, мистецької еліти. Серед останніх чільне місце займає Тетяна Миколаївна Лебединська – член Спілки письменників України, кандидат філософських наук, авторка понад 200 наукових праць, яка за подвижницьку працю нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня (2007 р.), медаллю Малої академії наук України «За особистий внесок у розвиток освіти, науки й культури» і ювілейною медаллю «До 200-річчя з дня народження Т.Г. Шевченка» (2014 р.). З 1958 р. Тетяна Лебединська живе у Санкт-Петербурзі, постійно піклуючись про відновлення і збереження пам'яті щодо значення діяльності українців в історії Росії. Життя і творчий шлях Т. М. Лебединської насичені подіями та наполегливою працею: це і викладацька робота, і робота перекладача, і просвітництво. Але в даній статті ми зосередимося саме на подвижницькій і науковій роботі, пов'язаній зі збереженням культурного коду України у Північній Пальмірі, що і є **метою дослідження**.

Аналіз наукових публікацій. Зауважимо, що наукових праць, присвячених Тетяні Лебединській, дуже мало і представлені вони, як правило, невеличкими замітками в енциклопедіях, журнальними рецензіями на книги Тетяни Миколаївни [2; 10; 11; 13, с. 345; 14-16]. Саме цим обумовлена актуальність нашої розвідки. Провідними методами дослідження стали, окрім загальнонаукових та загальнофілософських, метод філософської рефлексії, що дозволяє осягнути сутнісні характеристики предмету вивчення на рівні розуміння, а також біографічний метод, що допомагає усвідомити мотиви та цілі діяльності особи на різних етапах життя. Крім того, використані матеріали усно-історичних студій, які ми мали честь організувати під час тривалого особистого спілкування з Т.М. Лебединською.

Виклад основного матеріалу. Тетяна Миколаївна Лебединська народилася 23 лютого 1937 р. у Києві в родині українського письменника Миколи Шпака. Дитинство Тетяни, як і двох її сестер, пройшло у знаменитому будинку РОЛІТ (вул. Богдана Хмельницького, 68), де свого часу жили М. Рильський, О. Корнійчук, А. Малишко, В. Сосюра, М. Бажан та інші митці. Батько Тетяни Миколаївни добровольцем пішов на фронт, потрапив у полон і у 1942 р. загинув. Звичайно, батька Тетяна Лебединська не пам'ятає. Залишились тільки його книги, фотографії та розповіді близьких.

Після закінчення школи Тетяна Миколаївна навчалася на курсах іноземних мов, вступила на історичний факультет Львівського університету, а за два роки, після одруження, переїхала до чоловіка у Санкт-Петербург (тоді – Ленінград), де і завершила навчання в університеті, вступила до аспірантури, захистила дисертацію «Народницький рух на Україні у 70-90-х роках XIX ст.» і, отримавши науковий ступінь кандидата філософських наук, близько 40 років працювала у вищих навчальних закладах, а з 2005 року – у відділі сходознавства Санкт-Петербурзької бібліотеки РАН.

Цікавою сторінкою творчого наукового життя Т. Лебединської є її перекладацька діяльність. Вивчивши арабську мову на сходознавчому факультеті Ленінградського університету, Тетяна Миколаївна разом з чоловіком – професором Ігорем Лебединським – переклала українською мовою твори арабських письменників І. Абд аль-Куддуса, Дж. Зейдана, Ю. ас-Сібаї, Т. Хусейна та багатьох інших, стала упорядницею та співперекладачкою збірки «Арабські прислів'я та приказки» [1], авторкою робіт, присвячених українсько-близькосхідним культурним зв'язкам.

Однак головний вектор досліджень Тетяни Лебединської – все ж українознавчі студії. Поїхавши у молодому віці з Батьківщини, Тетяна Миколаївна завжди відчувала тугу, ностальгію, що й спонукало її

займатися українською історією. Взаємовпливи, взаємопроникнення культур завжди спостерігаються у сусідніх народів, тим більше, якщо історія цих народів пов'язана так тісно, як у Росії й України. Особливо це характерно для Санкт-Петербурга, де здавна творили й жили видатні діячі української культури та науки. Так у шевченківські часи українська діаспора за чисельністю поступалася лише німецькій, з одного тільки Ніжинського ліцею до Петербургу приїхало 150 випускників, що здійснили значний внесок у культуру Північної Пальміри.

У 2000 р. Т.М. Лебединська започаткувала і щорічно проводить Міжнародний науковий семінар «Санкт-Петербург і Україна». Минулого року відбувся ювілейний двадцятий семінар присвячений осягненню імагологічного розвитку міжкультурного взаєморозуміння [12]. Упродовж двох десятиліть у семінарах брали участь науковці з України, Росії, Білорусі та багатьох країн далекого зарубіжжя. Загальна кількість перевищує 700 учасників, з яких більше 130 докторів наук, більше 200 – кандидатів. У семінарі брали участі не тільки філологи, історики і філософи, а й військові, математики, медики, психологи, соціологи, співробітники музеїв, а також студенти і школярі, залучення яких сприяє формуванню спадкоємності традицій. Матеріали усіх семінарів видані під редакцією Тетяни Лебединської. Програми семінарів, тематика доповідей учасників містяться в останньому збірнику «Санкт-Петербург і Україна як імагологічний розвиток міжкультурного взаєморозуміння (XVIII-початок XX ст.)» [12, с. 609-708].

Колосальна робота щодо організації заходів та видання матеріалів проведена самою Тетяною Миколаївною. Особливої уваги потребує вибір тематики семінарів, у яких конкретизувався певний аспект загальної проблеми – «Санкт-Петербург і Україна». Наприклад, «Внесок українців в російську культуру» (2005 р.), «Т.Г. Шевченко і світова культура» (2006 р.), «Діячі науки і культури Росії родом з України» (2007 р.), «Українськими стежками Санкт-Петербурга» (2013 р.) тощо. Ще більш різноманітною є тематика представлених на семінарах наукових розвідок, але всі вони так чи інакше пов'язані з українським Петербургом.

Особливо необхідно виділити семінар, присвячений 200-літтю війни з Наполеоном (2012 р.). В Україні ця дата пройшла майже непомітно. Але треба пам'ятати, що саме на території України були сформовані добровольчі військові об'єднання загальною кількістю більше 500 тисяч солдат. Це Ніжинський, Київський, Закарпатський, Одеський та інші полки, а Полтавський полк формували особисто Іван Котляревський. Доповіді представлені на тогорічному семінарі відрізнялися багатством вперше представленого матеріалу та висвітленням цікавих культурологічних аспектів [12, с. 649-652].

Не можна не згадати і семінар, присвячений 200-річчю Великому Кобзарю – «Тарас Шевченко та його петербурзьке оточення» (2014 р.). Він відбувався у трагічний для України час, і В. Леонов (українець за походженням), директор Бібліотеки РАН у Санкт-Петербурзі, де традиційно проводився семінар, підкреслив, що приїзд частини українських вчених-

учасників заходу до міста, де Шевченко сформувався як митець, саме у 2014 році є моральним подвигом. Інші учасники з України зустрілися для проведення семінару у Києві в Національному музеї Т.Г. Шевченко. На тогорічному семінарі були представлені не тільки наукові доповіді, а й презентовані полотна петербурзького художника В. Братанюка з циклу «Шевченківський Петербург».

У проведенні семінарів, підготовці та виданні матеріалів Тетяна Миколаївна виконує не тільки роль ініціатора та організатора, а й наукового консультанта, допомагаючи учасникам у пошуках матеріалів, спрямовуючи їх увагу до «білих плям» в історії культури і взаємовідносин двох народів.

Підкреслимо, що організація семінарів відбувалася виключно з ініціативи Тетяни Лебединської та кількох ентузіастів-помічників. Роль українського консульства з'ясувати неможливо. Жодного разу учасників семінару (а до 2014 року вони відбувалися в очному форматі у Санкт-Петербурзі) не запросили до консульства, а після формальних привітань консули, як правило, покидали захід. Залишається незацікавленим у проведенні Міжнародного семінару і Міністерство освіти і науки, і Міністерство культури України.

Однак саме такі зустрічі науковців, які уможливиле Міжнародний семінар, започаткований Тетяною Лебединською є практичною формою імагологічних досліджень – специфічної сфери гуманітарних студій, предметом яких є вивчення образу «чужого», виявлення стереотипів, з якими представники однієї культури ставляться до представників інших культур. Сьогодні ці дослідження є надто актуальними, адже дозволяють зробити певні кроки до вирішення болючих, трагічних ситуацій у відносинах між країнами.

За роки проведення семінарів Т. Лебединська продемонструвала студентам та вже освіченим науковцям приклад незаангажованих толерантних українсько-російських відносин у культурній сфері. Після розв'язаної Російською Федерацією агресії проти України, анексії Криму та окупації частини територій Луганської та Донецької областей, Міжнародний семінар проводиться у змішаному форматі: частина учасників, що проживають у Санкт-Петербурзі, виступають очно, а учасники з України в он-лайн режимі або зустрічаються для проведення наукового заходу в Києві.

Крім того, Тетяна Лебединська є автором декількох унікальних книг: «Санкт-Петербург и Украина. XVIII-XX вв. Историко-биографический словарь» [5], «Памятные места Т.Г. Шевченко в Санкт-Петербурге» [4], «Український некрополь Санкт-Петербурга» [7], календаря «І. Мазепа – кавалер ордена Святого апостола Андрія Первозаванного» [3] та багатьох інших наукових та просвітницьких праць.

Ідея написання та видання однієї з книг Т. Лебединської «Санкт-Петербург и Украина. XVIII-XX вв. Историко-биографический словарь» [5] народилася набагато раніше, ніж вона була завершена та видана. Адже одноосібне збирання матеріалів про понад тисячу петербурзьких діячів науки і культури, юриспруденції та будівництва, що мають у своєму

родоводі українське коріння, потребувало багато часу та сил.

Зауважимо, що в Україні подібне історико-біографічне дослідження виконувалось великим колективом авторів і книга «Українці Санкт-Петербурга, Петрограда, Ленінграда...» за редакцією В. Сергійчука була видана на одинадцять років пізніше (у 2013 р.). Посилання на «Історико-бібліографічний словник» Тетяни Лебединської в книзі немає. Проте є дуже стисла інформація про саму Тетяну Миколаївну [13, с. 345]. На жаль, авторка замітки – І. Пасько – помилилася у даті народження (не 22, а 23 лютого народилася Т. Лебединська), подала інформацію всього лише про два твори Тетяни Миколаївни, з яких один – стаття у журналі, не включила у перелік ні книгу «Український некрополь Санкт-Петербургу», ні книгу-путівник «Пам'ятні місця Т.Г.Шевченка у Санкт-Петербурзі» (хоча вони були видані відповідно на 6 та 9 років раніше написання замітки), ні інші твори Т. Лебединської, не згадала про організацію Міжнародного наукового семінару «Санкт-Петербург і Україна» та видання на той час вже дванадцяти томів Матеріалів за редакцією Т.М. Лебединської. Не зазначена у тексті і значна за обсягом перекладацька спадщина Тетяни Миколаївни. У нас немає на меті давати оцінку цій прикрий помилці, але залишити її поза увагою неможна.

Презентація книги Т. Лебединської «Санкт-Петербург и Украина. XVIII-XX вв. Историко-биографический словарь» проходила одночасно з відкриттям фотовиставки «Пам'ятні місця Т.Г. Шевченка у Санкт-Петербурзі» в Національному музеї Тараса Шевченка і викликала неабиякий резонанс. Серед іншого привертає увагу рецензія на книгу, опублікована у журналі «Українська культура» [2, с. 32]. Автор статті підкреслює декілька важливих моментів, які характеризують значення цих подій. По-перше, увагу громадськості та представників офіційних установ до презентації та фотовиставки. Зокрема, на заході виступили тодішній директор музею С. Гальченко, письменник В. Шевчук, представниця посольства США в Україні М. Перейма, перший секретар посольства Росії в Україні А. Гасюк, тележурналіст Ю. Макаров, які підкреслили велике значення роботи Тетяни Миколаївни для відродження та повернення пам'яті про українців Північної Пальміри. По-друге, подвижницький, безкорисливий характер діяльності Т. Лебединської та автора фотографій Петра Тарасенка, який, працюючи в трамвайному депо, виконував свою частину проекту також на безоплатній основі. Фотограф і художник, автор трьох фотовиставок, присвячених Українському Петербургу, співавтор календарів зробив за темою досліджень більше 500 фотознімків. Зауважимо, що видання книжок та календарів не було профінансовано українською стороною.

Необхідно звернути увагу на послідовність та ретельність реалізації дослідницьких планів Тетяни Лебединської. Так у першій книзі з серії «Українці в Петербурге» автор анонсує продовження серії виданням таких публікацій, як «Памятные места Т.Г.Шевченко в Санкт-Петербурге» та «Український некрополь Санкт-Петербурга» [5, с. 280]. Ці плани були реалізовані відповідно у 2004 та 2007 роках [4; 7].

У книзі-путівнику «Памятные места Т.Г.Шевченко в Санкт-Петербурге» автором представлено фотографії більше ніж ста місць північної Пальміри, так чи інакше пов'язані з ім'ям Кобзаря, з подіями його життя. Адже, як підкреслює Т.М. Лебединська, «Тарас Григорович приїхав до Санкт-Петербургу ще юнаком. Тут він жив, вчився та працював. Зблизився з багатьма видатними діячами літератури та науки середини XIX століття – поетами, прозаїками, журналістами, музикантами, артистами та вченими» [4]. Дійсно Шевченко був пов'язаний з Санкт-Петербургом більше сімнадцяти років. Саме там він отримав свободу і академічну освіту, там сформувались його філософські погляди і літературний талант. У місті на Неві він пережив багато драматичних подій, звідси його повезли на заслання у 1847 р. і сюди ж він повернувся у 1857, став академіком, багато писав і помер у кімнаті Академії Мистецтв у 1861 р. Перше поховання Тараса Шевченка відбулося на Смоленському кладовищі. Не випадково у творах Великого Кобзаря образ Північної Пальміри є наскрізним: він зустрічається і в багатьох поетичних творах, зокрема у поемі «Сон», і у прозових творах (повість «Художник»), у «Щоденнику», в листах та автобіографії. Пам'ятник на місці першого поховання Т.Г. Шевченка втрачено, але у 1989 р. перед церквою, біля центрального входу до Смоленського кладовища встановили меморіальний камінь. На жаль, сьогодні вирішено перенести його вглиб кладовища, де нібито знайдено місце поховання Тараса Григоровича. Насправді це не має жодних історичних наукових підстав. На ситуацію намагалася вплинути Тетяна Миколаївна, але, перебуваючи у Києві через пандемію, зробити це не змогла.

Для книги-путівника Тетяна Лебединська збирала не тільки фотографії тих місць у Санкт-Петербурзі, які пов'язані з життям Кобзаря, але й надала короткі відомості про кожне з них, починаючи з будинку на Моховій, 26, де Маленький Тарас був козачком у Енгельгардта. Ще одна особлива адреса – Загородній проспект, 6/8, де була розташована майстерня Ширяєва, в якій Шевченко прожив майже 6 років і тут отримав повідомлення про волю. Декілька років тому у цьому будинку продавалася квартира, яку Т.М. Лебединська хотіла викупити, щоб створити квартиру-музей Шевченка, український куточок у Санкт-Петербурзі. Проте звернення до влади міста і до українських вищих інстанцій не дали результату. Квартира була продана приватній особі. Як наголошує Тетяна Лебединська, «Якби не було Санкт-Петербурга, то не було б і Шевченка. Мені не треба приходити з простягнутою рукою, бо він заробив собі на цей будинок. Сьогодні він (Т.Г. Шевченко – Т.Ц.) годує не тільки вчених з України, а й Росії, інших країн: хтось написав дисертацію, хтось отримав премію. Треба завдячити такому велетові, який залишив у спадок справжнє багатство» [11].

У путівнику міститься й унікальне фото з відкриття пам'ятника Т.Г. Шевченку в листопаді 2000 р. До організації цієї урочистої події безпосередньо долучилася Т.М. Лебединська, яка ініціювала створення пам'ятника канадським скульптором українського

походження Леонідом Молодожаніним (Лео Молом) і доклала чимало зусиль до того, щоб пам'ятник було встановлено біля Університету. Проте спротив міської влади був потужним і на місці, де було закладено капсулу і повинен був стояти пам'ятник Кобзареві, тепер стоїть пам'ятник А. Сахарову. Тим не менше про значущість цієї події свідчить те, що на відкритті пам'ятника, крім автора скульптури та великої кількості громадськості, були присутні президент України Леонід Кучма та президент Росії В. Путін, а також київський міський голова О. Омельченко. Звичайно, детальний опис Шевченківських місць потребував би кількатомного видання. Але, як і планувала авторка, книга «Памятные места Т.Г. Шевченко в Санкт-Петербурге» стала «корисною і пізнавальною для вчених, вчителів, студентів та школярів. Вона проводить читача пам'ятними шевченківськими місцями, розповідає про життя та діяльність поета та художника в Петербурзі, де народилися його Слава та Безсмертя» [4, с. 2].

Дійсно унікальною працею Тетяни Лебединської є видання «Український некрополь Санкт-Петербурга», в якому зібрано фотографії надгробків і відомості майже про 270 державних та політичних діячів, діячів культури і науки українського походження, чия діяльність так чи інакше пов'язана з Санкт-Петербургом. У цьому місті назавжди залишилися скульптор І. Мартос, письменник та історик О. Афанас'єв-Чужбинський, мореплавець Ю. Лисянський, історик, письменник та етнограф М. Костомаров, диригент О. Архангельський та ін.

Стан українського некрополя у колишній столиці Російської імперії турбував Тетяну Миколаївну зі студентських часів. Вона знала, що впродовж кількох століть у Петербург приїжджали українці, працювали тут, навчалися, творили і багато з них поховані у цій землі. Однак більшість могил і надгробків знаходяться у неналежному стані, деякі вщент зруйновані, деякі знаходились на вже знищених кладовищах, деякі неможливо відшукати. Т. Лебединська не тільки знаходить, але й відновлює деякі надгробки. Так нещодавно відновлено надгробок на могилі видатного українського скульптора Леоніда Позена на Смоленському кладовищі. Л. Позен родом з Полтавщини, був членом Товариства Передвижників, дійсним членом Петербурзької академії мистецтв, автором численних скульптур, серед яких пам'ятники Гоголю та Котляревському в Полтаві.

Більше 400 фотографій зроблено для видання вже згаданим вище Петром Тарасенком. Він разом з Т. Лебединською розшукував і впорядковував надгробки та місця поховання українців на трьох найбільших цвинтарях Санкт-Петербурга (Смоленському, цвинтарях Олександрівсько-Невської Лаври, цвинтар Новодівичого монастиря та ін.). У книзі подано інформацію про роки народження і смерті, професію похованого, фотографії, стислі відомості про пам'ятник чи надгробну плиту, місце поховання. Автори змогли врятувати чимало могил. Позаяк за правилами, якщо могила занедбана, впродовж тривалого часу не доглядається, адміністрація кладовища має право її знищити.

Під час спілкування з Тетяною Миколаївною складається враження, що вона знає про український Санкт-Петербург все, але в неї ще багато дослідницьких ідей і планів. Тетяна Лебединська мріє про відкриття філії НДІ українознавства у Санкт-Петербурзі, про створення альбому «Український Санкт-Петербург за 300 років», про туристичний тур для студентів, освітян і науковців, про те, щоб український Петербург, і, перш за все, шевченківський Петербург відчув піклування з боку Батьківщини.

Перебуваючи під час пандемії у Києві, Тетяна Миколаївна не може бути байдужою і до культурного життя Батьківщини, наприклад, до майбутнього будинку, в якому вона зростала, знаменитого РОЛІТу – будинку «Робітників літератури», адже сьогодні продане двоповерхове приміщення у дворі, де жили люди, що обслуговували будинок письменників. Перед ним – два 85-річні каштани, ровесники РОЛІТу. Саме під цими деревами написані слова «Київського вальсу»: «Знову цвітуть каштани...». Ці дерева пережили війну, під ними відпочивали митці – жителі будинку, гралися діти. Але чи переживуть каштани ту реставрацію та реконструкцію, яку задумали нові власники? Тетяна Миколаївна звернулася до влади Києва з пропозицією створити тут філію Музею літератури, або, якщо й кафе, то літературне, інтелектуальне, зі старими фотографіями, що зафіксували моменти історії РОЛІТу. Біля будинку з 29 меморіальними дошками можна, на думку Т. Лебединської, проводити кількогодінні екскурсії «Літературний Київ», а у відремонтованому будинку організувати виставки до ювілеїв письменників. Саме з такими ідеями звертається Тетяна Миколаївна до можновладців через газету «Слово Просвіти» [9, с. 16].

І це тільки частина вже реалізованого і задуманого цією мудрою, інтелігентною, енергійною жінкою.

Наукова і просвітницька робота Тетяни Лебединської стала справжнім подвижництвом. Це більша частина її життя і простір для виявлення найкращих якостей – патріотизму, високої моральності, шляхетності, наукової етики. Особливо уважна Тетяна Миколаївна до останньої, адже сьогодні «окремі науковці і політики, аби ствердити свої позиції, дозволяють собі перекручувати певні історичні факти, не володіючи достовірною інформацією і не спираючись на джерела. ...Але хіба можна гратися з минулим?» [11].

Висновки. Своїм прикладом Тетяна Миколаївна демонструє, що творча діяльність видатної особи є не адаптивною, а перетворюючою, і характеризує здатність особистості «бути причиною змін у бутті» (С. Кримський), вона надихає інших представників діаспори та вчених України на нові наукові розвідки, а головне – на практичну культуротворчу діяльність. Власне діяльність Тетяни Лебединської – це і є практична філософія любові до Батьківщини. Завдяки подвижницькій інтелектуальній діяльності Т.М. Лебединської та кількох інших ентузіастів, утворилася сполучна ланка між Петербургом і Києвом, зберігається український культурний код у Північній Пальмірі.

1. Арабські прислів'я та приказки: у перекладі Тетяни Лебединської, Юрія Кругльяка. К.: Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1981. 166 с.

2. Білан А. Там України дух. *Українська культура*. 2003. № 1. С. 32.

3. Лебединская Т.Н. И.С. Мазепа – кавалер ордена Святого апостола Андрея Первозванного. СПб., 2008. 28 с.

4. Лебединская Т.Н. Памятные места Т.Г. Шевченко в Санкт-Петербурге. СПб.: ООО «Биль-Бо», 2004. 94 с.

5. Лебединская Т.Н. Санкт-Петербург и Украина. XVIII-XX вв. *Историко-биографический словарь*. СПб.: ИОВ РАО, 2002. 284 с.

6. Лебединська Т. Українці Канади та Санкт-Петербурга. *Українська культура*. 1997. №7. С. 34–35.

7. Лебединська Т.М. Український некрополь Санкт-Петербурга / Т.М. Лебединська, П.М. Тарасенко. К.: Видавничий дім «Стилос», 2007. 136 с.

8. Лебединська Т.М. Шевченківський Петербург: кишеньковий путівник. К.: Видавничий дім «Стилос», 2015. 176 с.

9. Лебединська Тетяна. Пам'ятка архітектури, культури і історії продається. *Слово Просвіти*. 2018. № 35 (983) 30 серпня–5 вересня.

10. Лебединська Тетяна Миколаївна. Українська діаспора: літературні постаті, твори, бібліографічні відомості / Упор. В.А. Просалової. Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. 516 с.

11. Пономаренко Л. «Мені Україна, як рана у серці, болють...». URL: <http://archive.ndiu.org.ua/fulltext.html?id=1905>

12. «Санкт-Петербург и Украина как имагологическое развитие межкультурного взаимопонимания (XVIII-начало XX веков)»: *Материалы XX Международного научного семинара, октябрь 2020* / Под общей редакцией Т.Н. Лебединской, В.П. Леонова. Санкт-Петербург – Нежин: ЧП Лысенко Н.М., 2020. 720 с.

13. Сергійчук В. Українці Санкт-Петербурга, Петрограда, Ленінграда... Вишгород: ПП Сергійчук М.І. 2013. 710с.

14. Сулима М.М. Лебединська Тетяна Миколаївна. *Енциклопедія Сучасної України*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=53565

15. Тетяна Лебединська. Українського цвіту по всьому світу / Авт.-упоряд. Н. Бурець-Струк, О. Матвійчук; ред. І. Войцехівська [та ін.]. К.: Світ Успіху, 2008. С.140–141.

16. Ткаченко В.І. Лебединська Тетяна Миколаївна. *Українська літературна енциклопедія: У 5 т.* К.: УРЕ ім. М.П.Бажана, 1995. Т.3. С.142–143.

References

1. *Arabs'ki prysliv'ia ta prykazky: u perekladi Tetiany Lebedyns'koi, Yurii Kruhliaka*. (1981). [Arabic proverbs and sayings: translated by Tatiana Lebedynska, Yuri Kruglyak]. Kyiv: Vydavnytstvo khudozhn'oi literatury «Dnipro». 166 s. (in Ukrainian).

2. Bilan A. (2003). *Tam Ukrainy dukh* [There is the spirit of Ukraine]. *Ukrains'ka kul'tura*. № 1. S. 32. (in Ukrainian).

3. Lebedinskaya T.N. (2008). *I.S. Mazepa – kavaler ordena Svyatogo apostola Andrey a Pervozvannogo* [I.S. Mazepa is a Chevalier of the Order of the Holy Apostle Andrew the First-Called]. SPb. 28 s. (in Russian).

4. Lebedinskaya T.N. (2004). *Pamyatnye mesta T.G. Shevchenko v Sankt-Peterburge* [Memorable places of T.G. Shevchenko in St. Petersburg]. SPb.: ООО «Bil'-Bo». 94 s. (in Russian).

5. Lebedinskaya T.N. (2002). *Sankt-Peterburg i Ukraina. XVIII-XX vv. Istoriko-biograficheskij slovar'* [Saint Petersburg and Ukraine. XVIII-XX centuries. Historical and Biographical Dictionary]. SPb.: IOV RAO. 284 s. (in Russian).

6. Lebedinska T. (1997). *Ukrainci Kanady ta Sankt-Peterburha* [Ukrainians of Canada and St. Petersburg]. *Ukrains'ka kul'tura*. №7. S. 34-35. (in Ukrainian).

7. Lebedinska T.M. (2007). *Ukrains'kyj nekropol' Sankt-Peterburha* / T.M. Lebedyns'ka, P.M. Tarasenko. [Ukrainian necropolis of St. Petersburg] Kyiv: Vydavnychij dim «Stylos». 136 s. (in Ukrainian).

8. Lebedinska T.M. (2015). *Shevchenkivsk'kyj Peterburh : kyshen'kovyj putivnyk* [Shevchenko's Petersburg: a pocket guide]. Kyiv: Vydavnychij dim «Stylos». 176 s. (in Ukrainian).

9. Lebedinska Tetiana. (2018). *Pam'iatka arkhitektury, kul'tury i istorii prodaiet'sia* [Architectural, cultural and historical monument for sale]. *Slovo Prosvity*. 2018. № 35 (983) 30 serpnia–5 veresnia. S. 16. (in Ukrainian).

10. *Lebedyns'ka Tetiana Mykolaivna*. [Lebedynska Tetyana Mykolayivna]. *Ukrains'ka diaspora: literaturni postati, tvory, bibliografichni vidomosti* (2012). Upor. V.A. Prosalovoi. Donets'k: Skhidnyj vydavnychij dim. 516 s. S. 272. (in Ukrainian).

11. Ponomarenko L. «*Meni Ukraina, iak rana u sertsy, bolyt'...*» ["Ukraine hurts like a wound in my heart..."]. URL: <http://archive.ndiu.org.ua/fulltext.html?id=1905> (in Ukrainian).

12. «*Sankt-Peterburg i Ukraina kak imagologicheskoe razvitie mezhkul'turnogo vzaimoponimaniya (XVIII-nachalo XX vekov)*»: *Materialy XX Mezhdunarodnogo nauchnogo seminara, oktyabr' 2020* ["St. Petersburg and Ukraine as the imagological development of intercultural understanding (XVIII - early XX centuries)]: *Materials of the XX International Scientific Seminar, October, 2020*]. Sankt-Peterburg – Nezhin: ChP Lysenko N.M. 720 s. (in Russian, in Ukrainian).

13. Serhijchuk V. (2013). *Ukrainci Sankt-Peterburha, Petrohrada, Leninhrada...* [Ukrainians of St. Petersburg, Petrograd, Leningrad...]. Vyshhorod: PP Serhijchuk M I. 710 c. (in Ukrainian).

14. Sulyma M.M. (2001). *Lebedyns'ka Tetiana Mykolaivna* [Lebedynska Tetyana Mykolayivna]. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=53565 (in Ukrainian).

15. Tetiana Lebedynska. *Ukrains'koho tsvitu po vs'omu svitu*. (2008). [Tatiana Lebedynska. Ukrainian color around the world]. Avt.-uporiad. N. Burets'-Struk, O. Matvijchuk; red. I. Vojtsekhivs'ka [ta in.]. K.: Svit Uspikhu. 272 s. S.140-141. (in Ukrainian).

16. Tkachenko V.I. (1995). *Lebedyns'ka Tetiana Mykolaivna* [Lebedynska Tetyana Mykolayivna].

Ukrains'ka literaturna entsyklopediia. U 5 t. Kyiv: URE im. M.P. Bazhana. T. 3. S.142-143. (in Ukrainian).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.19>
УДК 304(477)

Михайло Цюрупа

доктор філософських наук,
професор кафедри військової підготовки,
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ

ORCID: 0000-0003-0464-7939

Email: mvz999@ukr.net

ЗМІНА ПАРАДИГМ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДОКТРИНАХ ТА СТРАТЕГІЯХ ВОЄННОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ХХ–ХХІ СТОЛІТЬ

Анотація. Часові межі життя одного покоління складають приблизно 25-30 років, тому прожитий у боротьбі за розбудову власної держави та її збройний захист цей час для України відходить в історію першого покоління створення та спроб дотримання чотирьох Воєнних доктрин (1993-2004-2012-2015), у яких проголошувався власний оборонний курс нашої країни.

Теоретичною базою цих офіційних документів були певні парадигми воєнно-політичного мислення, згідно яких Україна не вважала війну продовженням політики. Спрямованість та принципові положення воєнної політики (оборонної або політики в галузі безпеки згідно європейської термінології) для сучасної України з середини 20-х років ХІХ століття, як і 100 років тому, знову вийшли на перший план у зв'язку із реалізацією раніше абстрактних понять «анексія», «окупація», «війна», яких начебто не існувало для нашої країни у новітній історії. Але сьогодні сталось їхнє втілення чи, за образом Франца Кафки, «перевтілення» у загрозливі форми мілітарної практики Росії супроти нашої держави, кінця якої поки що не видно у найближчій перспективі. Воєнно-теоретичною і політичною відповіддю стала «Воєнна стратегія України» 2021 р., яка «відкрила» нове покоління парадигм воєнно-політичного мислення. Головною тезою стає переконання, що захист суверенітету та зміцнення воєнної безпеки є створення «всеохоплюючої системи оборони» з інтеграцією всіх сил держави та громадянського суспільства, силових структур і добровольців, адміністративних регіонів та територіальних громад. Ми будемо доводити, що це філософія воєнної безпеки замість раніше висловлених доктринальних воєнно-політичних ідей покладання справи загальнодержавного значення на сили сектору оборони. Нове покоління суспільного життя Україна починатиме з новою парадигмою воєнно-політичного мислення, центральною ідеєю якого є перехід від сподівань на політичні важелі забезпечення оборони міжнародним співробітництвом до створення системи всеохоплюючої національної безпеки із синергетичним потенціалом українства.

Ключові слова: Воєнна доктрина України, парадигми воєнно-політичного мислення, система всеохоплюючої (тотальної) безпеки.

Mykhailo Tsiurupa

Professor Dr. in philosophical sciences,
Professor of the Department of Military training,
National University defense of Ukraine

CHANGING OF PARADIGM IN MILITARY-POLITICAL THINKING IN THE DOCTRINES AND STRATEGIES OF MILITARY SECURITY OF UKRAINE OF THE 20th AND 21st CENTURIES

Abstract: The time limits of the life of one generation are about 25-30 years, so lived in the struggle for building its own state and its armed defence, this time for Ukraine goes down in the history of the first generation of creation and attempts to comply with four military doctrines (1993-2004-2012-2015), in which our own defence course was proclaimed.